

CHARAKTER A CÍLE MODELOVÁNÍ

Společnými rysy keramiky a modelování je prostorovost výtvarné tvorby a práce s plastickým materiálem. Modelování, obecně vzato, představuje postup, při němž přidáváme kousky tvárné hmoty, stlačujeme, popřípadě podle potřeby odebíráme, tvarujeme (ať už rukama nebo nástroji k tomu určenými) z plastických hmot (sochařská hlína, keramické hmoty, nejrůznější samotvrdnoucí hmoty, modelína). Odlišnostmi mezi sochařským a keramickým modelováním se budeme zabývat později.

Cíle sochařského a keramického modelování jsou v základních rysech totožné jednak s cíly výtvarné výchovy vůbec (rozvoj osobnosti dítěte, jeho vnímavosti - konkrétněji jeho výtvarného vnímání; jeho tvořivé složky a oblasti emocionální, rozvíjí komunikační dovednosti žáka), krom toho jsou samozřejmě totožné s cíly prostorové tvorby, jejíž součástí jak sochařské modelování tak keramika je.

Musíme mít na paměti, že prostorová tvorba, v tomto konkrétním případě modelování a keramika, je technikami výtvarné práce v ploše nezastupitelná, rozvíjí, na rozdíl od kresby či malby, hmatové vnímání, vztah k materiálu (a hlína, pocházející ze Země, přírodní materiál, jedna z nejstarších hmot využívaných ve výtvarné tvorbě, rozhodně stojí za to, aby se s ní žáci důvěrněji seznámili), povrchu a jeho možné struktury; k objemu, prostoru a prostředí.

Při sochařském modelování a keramické tvorbě, zejména volné tvorbě, rozvíjí žák nejen své estetické cítění (smysl pro kompozici, barvu, kontrasty...), ale i technické myšlení (cit pro nosnost materiálu, statiku, fantazii pro práci s konstrukčními prvky). Nenásilnou formou spojuje rozvoj výtvarného myšlení s myšlením technickým. Při práci s hlínou, která příliš velkou nosnost nemá, je právě tento technický problém a jeho řešení důležitý. Ale nejen to. Stejně jako ostatní výtvarné techniky při vhodně zvolených námětech a zapojení reflektivního dialogu může působit na další složky osobnosti dítěte, na jeho mravní, volní stránku, komunikační dovednosti, pracovní návyky; rozvíjí též jemnou motoriku.

Kromě výše zmiňovaných cílů, modelování a keramická tvorba obohacuje a zpestřuje výuku výtvarné výchovy. Seznámí žáky s novými výtvarnými postupy, jež rozšíří dosud používanou škálu výtvarných technik a vyjadřovacích prostředků, jež žákům poslouží jako nástroje na cestě výtvarné prostorové tvorby. Poznávání výtvarné kultury a nalezení vztahu k soudobému sochařství a umělecké keramice jde s touto snahou ruku v ruce.

Současné sochařství představuje širokou škálu výtvarného prostorového projevu, podobně keramika, ač tradiční umělecké řemeslo, nereprezentují jen menší nádoby nebo plastiky jež můžeme vidět v obchodech se suvenýry či na hrnčířských trzích, ale keramika je rovnoprávnou výtvarnou disciplínou, jež obohacuje světové výtvarné umění o významná a mnohdy i poměrně rozměrná díla.

V průběhu dlouhodobého vzdělávacího a výchovného procesu žáky nejen vhodně motivujeme, ale také dětem přirozeným způsobem oblast výtvarného projevu neustále rozšiřujeme, aby nedocházelo ke tvorbě stereotypů. V době krize dětského výtvarného projevu nebo v době, kdy je dětská zručnost již dostatečně rozvinuta, můžeme nabídkou nových a zajímavých technik souběžně s vhodnou motivací předejít přebírání **cizích** a mnohdy líbivých vzorů. Při vedení keramických činností je to zvláště důležité, neboť na poli keramiky jsme obklopeni nejen kvalitním uměním, řemeslem, ale i spoustou

nevkusných prací. Představa o tom, co je keramika může být značně zúžená. Co rozumíme **kýčem**?

Kýč je přehnaně líbivé, podbízivé dílo; vnucuje se, ale nevybízí k přemýšlení. Je ploché, nemá hloubku. V případě keramiky to může být dílo, které je neúměrně zdobné, není v rovnováze vztah funkční a estetické stránky. Pravdivé dílo působí skrze více možných výpovědí. Více naleznete v knize **Gabriele Thullerové Jak poznáme - umění a kýč**. Viz doporučená literatura.

Tolerantní a nápaditý přístup učitele, který rozvoj výtvarného citění a tvořivosti dítěte považuje za smysluplný a respektuje osobnost dítěte, může žákům nabídnout nové pole působnosti (keramickou tvorbu) pro vlastní hledání výtvarného vyjádření. Důležitou součástí tvořivé práce s dětmi je **reflektivní dialog**, který může být stejným přínosem, jakým je vlastní tvorba (více v literatuře zabývající se artefiletikou: například V. Slavíková, J. Slavík a S. Eliášová Dívej se, tvoř a povídej!: artefiletika pro předškoláky a mladší školáky nebo J. Campbelllová Techniky arteterapie, detaily viz doporučená literatura).

Podnětné je **nosné téma**. Jak už bylo výše řečeno, modelování drobných figurek, vytváření malých nádob nebo dárkových předmětů by rozhodně nemělo představovat valnou část keramické tvorby žáků. Motivy přebíráme ze skutečnosti, jiných uměleckých oblastí, vnitřního světa žáků, můžeme volit prepis smyslových vjemů získaných jinými smysly. Následovat mohou jednoduché kompoziční etudy a později soustavné a přirozené komponování. V žácích podporujeme ochotu experimentovat, bez experimentu je nemyslitelná jakákoliv tvůrčí činnost. Udělat krok do neznáma je vždy důležitější než pocit, že se práce “pokazí”.

S námětem pracujeme zřídka izoloaně, bez vnitřních souvislostí s širším tématickým okruhem. Učitel může spojovat dílčí témata do cyklů, výtvarných řad (námětové, srovnávací, metodické) či projektů. Důležitá je vyváženost mezi námětem a technikou. **Forma** je dána způsobem jeho přepisu (výtvarný rukopis), spoluurčující je i zvolená technika a materiál; vzájemná syntéza obou principů tvoří výsledný **výraz**. Na výrazu spolupracuje nástroj, materiál, pracovní postup, nápad, emoce a manuální zručnost žáka. Více informací a nápadů najdete v knihách Věry Roeselové: Námět ve výtvarné výchově, Řady a projekty, Techniky ve výtvarné výchově (viz doporučená literatura).

Znalost keramických technik (podobně jako v ostatních oborech výtvarných činností – malbě, kresbě...) je v keramice **nepostradatelná**. Výtvarné techniky jsou spolu s dalšími **výtvarnými vyjadřovacími prostředky** a manuálními dovednostmi nástroji, kterými se žák pokouší vyjádřit svůj vnitřní i vnější svět. Zpočátku volí techniku učitel, v určité fázi (po osvojení postupů) je možné nechat další technický postup na žácích (např. dotvoření povrchu, struktura..), po určité zkušenosti si žáci volí techniku samostatně. Omezení volby je pro žáky usnadněním. Stanovenou techniku lze také doplnit o volitelnou (detaily, povrch).

Tvůrčích oblastí (okruhů), v nichž se při modelování a keramické tvorbě dětí pohybujeme, je několik:

- materiálové hry,
- výtvarné a kompoziční etudy,
- práce podle představy,

- výtvarný přepis reality.

Při seznamování se s vlastnostmi různých materiálů, v tomto případě keramických hlín, hrají nezastupitelnou roli **výtvarné materiálové hry**. Vedou žáky k poznávání vlastností hlíny nebo určitých prostorových prvků. Žák objevuje, jak je modelovat nebo tvarovat, destruovat, formovat, jakým způsobem využívat určité nástroje, jak využít nebo vytvořit strukturu povrchu.

K jednoduchým materiálovým hrám (i hmatovým a prožitkovým) a modelování či tvarování podle představy se později může připojit i modelování motivované skutečností či prostorové kompoziční **etudy**.

Pro mladší žáky II. stupně ZŠ je nejsamozřejmější **práce z (podle) představy**.

Práce inspirované pozorováním reality (práce podle modelu - studie) zařazujeme ve školní praxi spíše ve volnější podobě - se sníženou mírou naturalizmu. Předcházet může kresebná studie a na ni navazovat prostorová. Vzájemný vliv (též kresba po modelaci) je jednoznačně pozitivní. Pozorování je důležitou součástí práce, je rovnocenné nápadu a fantazii. V případě keramického modelování musíme, pokud se práce bude pálit, počítat s následným odebráním vnitřního prostoru keramické plastiky.

Podobně ve školní praxi pro rozvoj prostorového výtvarného cítění tvorba malých prací nestačí. Ve chvíli, kdy žák zvládá metodické obtíže spojené s nosností materiálu, umí spojovat části tvořené odlišnými technickými postupy..., je vhodné do výuky zařazovat rozměrnější práce, a i za cenu, že by jediné dílo zabralo malou keramickou pec. Navzdory tradici, ze které v keramice můžeme čerpat (čerpat inspiraci budeme také z významné keramické tvorby současnosti a sochařských děl minulosti a současnosti), nebojme se zařadit do plánů práce i materiálové hry a výtvarné experimenty.